

PRELCI MEMBRANE IZMEĐU INTERPRETATIVNO UZVIŠENOG I SMIJEŠNOG

Nermin Sarajlić

Uloga intelektualaca općenito je da rastvori i razbistri kontekst, da ospori i porazi nametnutu šutnju i normalizirani spokoj nevidljive sile, gdje god i kad god je to moguće.

Edward Said, Javna uloga pisaca i intelektualaca

Negdje između uspinjućeg vapaja (*de profundis clamavi*) i prodorna krika (mješanca Ginsbergova i Munchova, p. e.), prvi potječe iz neugasive čežnje, drugi iz nesalomive pobune, smjestio se zahtjev da *prima philosophia* bude etika. Explicite je Levinasov, no nijedan vjerodostojan hermeneutički poduhvat neće zanijekati da mu je imanentan. Levinas će biti decidan u "Signaturre" dopisujući Derridinu studiju o njegovom mišljenju u *Nasilju i metafizici*: "Nesamjerljivost između Drugog i Jastva jeste upravo savjest. Savjest nije iskustvo vrijednosti, već pristup spoljašnjem biću; spoljašnje biće, u pravom smislu te riječi, jeste Drugi. Tako savjest nije vid psihološke svijesti, nego njen uvjet i, na prvi pogled, sama njena inverzija, budući sloboda koja živi kroz svijest biva sputana pred Drugim, kada istinski uperim pogled, s iskrenošću, bez lukavstva i vrdanja, u njegove razoružane oči, apsolutno lišene zaštite." U Međuvremenu, koje ždere i proždire egzistencije svjesne svoje konačnosti, i za koje su one čak jednokratne i kao takve svakako trošne i

potrošne, Derrida veli pri kraju oglada o Levinasu, "mi živimo u *hipokriziji*" pa navodi Levinasa iz *Totaliteta i beskonačnog*, jer to nije samo posljedica, tek stvar "kontigencije" niti pak samo "zlehuda omaška čovjeka" već "duboki ras-cjep svijeta vezanog u isti mah i za filozofe i za proroke". Na drugom mjestu, u *Pismu i razlici*, Derrida će otkriti kroz analizu pjesnika Edmunda Jabesa, posuđujući od njega sjetnu metaforu, zašto mi jesmo *jezgro tog loma*.

Nepredvidivo meandrirajući tokovi duhovnog nasljeđa, nerijetko očaravajuće/zastrašujuće divlji, katkad teško uhvatljivi, nerijetko nepravedno za-bašureni, izgovoreni neprohodnošću, ne priječe nikoga da ih, i bez neimar-ski maštovitog umijeća i nakane, skrenu iz 'prirodnih' korita, ipak na njima podižu egzotične mlinove. U okrilju opskurnih ideologija, s ontoteološkom i metafizičkom pozadinom potiranja univerzalnih dimenzija etičnosti, u jezi-voj blizini te sablazni, Paul Celan je iskusio i znao koliko skupo mora biti plaćena rebelistička heretičnost, anticipirajući sve nadolazeće i buduće regresije. Zbirka je *Mak i pamćenje (Mohn und Gedächtnis)*, pjesma "Kasno i duboko", godina je 1952.:

Oni viču: vi hulite!

Znamo to odavno.

Znamo to odavno, ali što vrijedi?

Vi meljete u mlinovima smrti bijelo brašno obećanja,

Iznosite ga pred našu braću i sestre –

Vitlamo bijelu kosu vremena.

Kada se metatekstualne oborine izliju i stišaju na izbornu srodni autorski opus, pa naglo izbije hermeneutičko svjetlo, onda je odnos istinitog i kri-votvorenog, neprozirno izvornog i nakalemljeno uobraženog, poput luka duge očaravajuće nestvaran, nepouzdan, bez početka i kraja. Mislilac poput Nietzschea, kao i Celan, anticipirao je i obuhvatio sve moguće hipertrofije vlastitog djela. Otprilike: *doći će doba posesivnog sakaćenja i imputiranja kad će se i moji najbliži stidjeti darova koje im dadoh*. A upravo je trbuhozborac Zarathustre u *nesuvremenim razmatranjima* stavljajući na filozofski promi-šljeno baždarene tasove koristi i štete istorije za život razaznao tri ograniče-na i ne nužno međusobno isključujuća pristupa povijesti, naprotiv, češće su komplementarni, pa, *sensu propriu*, i povijesti bilo koje humanističke zna-

nosti, teorije i kritike umjetnosti. Posrijedi su gramzivo i opsesivno kolekcionarski - *antikvarni*, posebno kad je motiviran i hranjen mitomanijskim ideologemima, potom neumoljivo razjedajući, brišući – *kritički*, te, na kraju monumentalni, onaj koji pjeni patuljasto gordom majestetičnoću. I kad god *istorijska svijest* biva duboko uronjena u prošlost rizikuje dekompresijsku bolest zbog uspaničeno žurnog ili euforično nestrpljivog izranjanja kako bi netom s pronađenim arheološkim teretom potonulog znanja postala *svijest o povijesti*, a trajne posljedice su zabrinjavajuće sve vrste neuroza i psihoza, katkad ozbiljni šizofreno-paranoični poremećaji.

Uistinu i kad se priznaju Gadamerova nastojanja oko rehabilitiranja predrasuda, odnosno uspostave njihove legitimnosti, njihove neizbježnosti za ljubav autentične hermeneutike, one predrasude autoriteta i tradicije ne može se oteti utisku kako uz njih, pripijene ili srasle, redovno idu i one parazitske, mimikrijske, teško uklonjive. Gadameru je neoprostiv grijeh prosvjetiteljstva što je u svojoj ostrašćenosti spram predrasuda izgradilo, babilonskom ohološću, ultimativni obelisk "predrasude prema predrasadama", simbol nesnošljive napetosti i nepomirljivosti autoriteta i uma. Gadamer insistira "opšta je tendencija prosvjetiteljstva da ospori svaki autoritet i da sve odlučuje pred sudijskim stolom uma", ali "to ne mora značiti da je predrasuda prema predrasadama svugdje vodila do konzekvenci slobodoumlja i ateizma – kao u Engleskoj i Francuskoj" jer "uistinu prosvjetiteljska pretpostavka tajnovite tame, u kojoj je mitska kolektivna svijest, što prethodi svakom mišljenju, isto tako dogmatsko-apstraktna kao i pretpostavka stanja perfekcije dovršenog prosvjetiteljstva ili apsolutnog znanja" i slijedi mjedeno odzvanjujući zaključak: "Pramudrost je samo obrnuta slika pragluposti."

Pa neka bude da su to negativno nabijeni polovi - pramudrost i praglupost – *između* je hermeneutički koridor kojim se kreće njemački mislilac, obazrivo *između* atributa koji je Krleža pripisao Schleiermacheru – "prelascjena" i epigonskog oduševljenja koje ga oslovljava kao – "Gadamerika", usudimo se ipak primijetiti kamo smjera ta mutna matica tumačenja i koje to ade blagotvorno oplakuje: "Uistinu povijest ne pripada nama, već mi pripadamo njoj. Dugo prije nego što u povratnom osvješćivanju mi sami sebe razumijemo, razumijemo mi sebe na jedan samorazumljivi način u porodici, društvu i državi u kojima živimo. Fokus subjektiviteta je izobličeno ogledalo.

Samoshvatanje individuuma je plamsanje u zatvorenom strujnom krugu povijesnog života. *Zato su predrasude pojedinca, mnogo više nego njegovi sudovi, povijesna zbilja njegovog bitka.*¹ Nema sumnje, filozofske, hermeneutičke inkrustacije povijesnog življenja, u koje su utkane prvorazredne predrasude, pribijaju samog autora u tu povijest. Za razliku od navedenih zemalja, dosljedno izvedene konzekvence u Njemačkoj, gdje se autoritet odronjen u autoritarnost dugo, predugo vraćao na mjesto zločina – porodicu, društvo i Reich – pregorio je, pored niza drugih zgarišnih sablazni, i milione njegovih sunarodnjaka dok su poslušno varničili zatočeni u najmračniju povijest.

Ukoliko se civilizacijsko-kulturne, ideološko-političke, vjerske i običajne pulsacije nekog razdoblja ponajbolje dešifriraju kroz i preko mnoštva anonimnih utjelovljenja i znatno manjeg broja povijesno personaliziranih sudbina onda ekshumacije društvenih konteksta koje olakšavaju spoznajna usmjerenja na neke epohe idu manje-više glatko, ali nikad nisu dovršene ili iscrpljene. Tako Adorno na tragu sasvim kineskog mislioca Kong Fu Tse-a ne okoliši sa zastrašujućom dijagnozom da muzici natovari gorku i nezavidnu misiju da sopstvenom disharmonijom ponavlja i odražava disharmoniju svijeta i ne prikriva historijska žilavo tvrdoglava proturječja.

Kineski mudrac savjetuje znatiželjнике: "Ako želiš da doznaš kako se jednom državom upravlja, poslušaj njenu muziku." Adorno pojačava ubitačni efekat, izriče zapravo više i prije presudu nego anamnezu: "Jedno zaokruženo, u sebi zatvoreno umjetničko djelo daje estetski privid sklada, a lakoća te slike danas je neodgovornost."² Što bi nam to poručili obožavatelji Wagnera o Trećem Reichu? Ili onaj oficir iz *Apokalipse danas* koji obožava miris napalma u rano jutro i Wagnera iz zvučnika montiranih na helikopterima u brišućem letu koji nadjačava zvuk motora? Da li je John Cage-ova kompozicija 4'33" zapravo prijevod Munchova *krika* ili možda sažetak Ginsbergova *urlika*? Eto zašto "nijedno umjetničko djelo ne može uspijevati u društvu zasnovanom na moći, a da samo na razmetljiv način ne polaže pravo na moć; no time ono pada u konflikt sa svojom istinom, s namjerom da bude predstavnik jednog

1 Hans-Georg Gadamer, *Istina i metoda, osnovi filozofske hermeneutike*, Veselin Masleša Sarajevo 1978., preveo Slobodan Novakov, str. 305, 307, 309, 310

2 Th. W. Adorno, *Filozofija nove muzike*, Nolit, Beograd 1968, Biblioteka Sazvežđa, preveo Ivan Focht, str. 60

budućeg društva koje više neće znati za silu i više je neće trebati".³ Obećanja i ispunjenja onog nadolazećeg u Abu Graibu odzvanjala su u kompozicijama *Nothing else matter* i *Sandman*.

Od doba nastanka Dr Faustusa vrijeme se očito nabiralo otpuštajući sve neugodnije mirise već viđenog, kao da se sotonsko zasitilo sve plićih nagodbi s onom ljudskom požudom za vječnošću. I dalje se nesmanjenom traumatičnošću, i bez rassetosti između Schönbega i Strawinskog, "umjetnička djela provjeravaju na zagonetkama koje svijet zadaje da bi progutao ljude. Svijet je Sfinga, a umjetnik njen zaslijepljeni Edip, a umjetnička djela odgovori koji, poput njegovog, ruše Sfingu u ponor. Tako stoji sva umjetnost prema mitologiji."⁴

Jesu li ili ipak nisu ćutljive *Gospođice iz Avignona*, dilema biva uklonjena pošto *Guernica* svakako priča. *Triptih* Otta Dix-a također, jer "da bismo analizirali jedno platno mi možemo rekonstruisati latentni diskurs slikara; možemo nastojati da pronađemo šapat njegovih intencija... možemo pokušati da izvučemo tu implicitnu filozofiju... Takođe je moguće ispitivati nauku, ili bar vladajuća mnjenja vremena, i nastojati da prepoznamo šta je slikar mogao od njih pozajmiti. Ali arheološka analiza bi imala drugi cilj: ona bi istraživala da li su prostor, odstojanje, dubina, boja, svetlost, srazmere, zapremine, obrisi u tom razmatranom vremenu bili imenovani, iskazani i konceptualizovani u okviru određene diskurzivne prakse, i da li znanje koje omogućava ta diskurzivna praksa, nije možda založeno u spekulacije i teorije... Tako opisano, slikarstvo nije neka čista vizija, koju bi potom trebalo prevesti u materijalnost prostora; ono nije ni goli gest čija bi nema i neodređeno prazna značenja trebalo osloboditi naknadnim tumačenjima. Ono je celo prožeto – i to nezavisno od naučnih saznanja i filozofskih tema – pozitivitetom znanja."⁵

Tako je potpuno iluzorna zavjetovanost na šutnju Modigliani-evih aktova⁶ ugašenih očiju jedino indolentnoj i površnoj percepciji. Inače je preza-

3 Ibid., str. 234

4 Ibid., str. 154

5 Michel Foucault, *Arheologija znanja*, Beograd/Novi Sad 1998., preveo Mladen Kozomara, str. 207, 208

6 Ingeniozna hipersenzibilnost neumorno traga za asocijativno-analoškom sistematskom reflektivnom ljekovitošću – za sređenom *episteme* posred nepredvidivih entropijskih kulturnih vrtloženja. Za Foucaultov "nećujan, filozofski smijeh" iz *Riječi i stvari* okrenut protiv uciljujuće i razočara-

hvalno ekspresivna, više no što se da naslutiti, svejedno je li fokus usmjeren na saturnovski melanholičnog slikara ili bezdušni ambijent u kojem je živio i radio. Isto vrijedi i za Casanovine *memoarske osvrte* kao i za Foucaultove mu-kotrpnno pribirane i višestrukim sitima filtrirane *istorije seksualnosti* i *ludila*. Nečovječnost je omeđena golom moći koja se, ozakonjujući klasne i kastinske interese i privilegije, perfidno oduvijek upisuje na preranjiva tijela podanika postepeno razbaštinjavanja onog ljudskog. Dugoročno državni strojevi nisu bog zna kako različitih efekata i posljedica od onih čudovišne naprave iz Kafkine *Kažnjeničke kolonije*. Brojna sramna svjedočanstva tome su razasuta po medicinskim i policijskim arhivama, registrima ubožnica i umobolnica, salonima, dvorovima, zatvorima, kasarnama i licejima, pa ukoliko se svile-nom želucu ne da zabadati nos u otužnu činjeničnost te ne podnosi kopati po njima, sasvim dovoljno, uslužno i susretljivo može priskočiti poklonjena pažnja Strindbergovoj biografiji iz koje je nicao bolni i gorki opus, ili pak Orwellovi londonski i pariški boravci i epizode koje su ga uzdigle do iden-titetnih litica odakle se rastvara ponor toga biti *niko i ništa*, ili, možda, po-gled na obilje društvenih traumatičnosti nakon Krausovih jezičkih olujnih grmljavina.⁷

vajuće zapadne civilizacijske pustošne povijesne činjeničnosti, nerijetko anonimne, prvo je neop-hodan bio neodoljivo komični, ali i nelagodno uznemirujući Borgesov tekst, potom Velasquezovo platno *Las Meninas (Male plemkinje)*. Gravitacijski gotovo privlačnu, omamljujuću ljepljivost privi-da topi umjetnički i filozofski jezik. Ili, kako Foucault citira savjet majstorovog učitelja iz seviljskog razdoblja Francisca Pachera: "Slika treba da izlazi iz okvira.", ali imperativno zahtijeva primjenu te neobične preporuke, u obrnutom smislu, "kako se ne bi zaplitali u beskonačnim dvosmislenim označavanjima" u neuklonjivu procjepu između jezički vidljivog i nevidljivog, neuhvatljivog i do-kučivog, bilo da nezaustavljivo nadire ili se apstrakcijom sabija... Pa ipak, imaginativna dešifriranja "proze svijeta" ne da ne odnose laku pobjedu, nego ne odnose nikakvu nad do zla boga rasprostran-jenim i ustaljenim navadama svakodnevnog balegarskog valjanja trivijalnog i vulgarnog od istog tog loše probavljenog svijeta. Ili drugačije kazano, savjesno sklapani mozaici od "fragmenata iz oštećenih života" osim što plijene umijećem istu tu savjest nimalo ne uznemiruju.

- 7 Foucault je koliko nepopustljiv toiko decidan u svom poduhvatu da "natjera" i "evocira tragove van vremena, nijeme i hladne" koji nama izmiču ili su izlappjeli pod vrelinom naše indolencije i površ-nosti: "I tamo gdje historija ideja teži da kroz tumačenje tekstova pronikne u potajno razvijanje mišljenja (sporo napredovanje, vojevanja i porazi misli, kao i barijere koje je savladivala, ja bih želio da predočim i otkrijem 'kazane stvari' u svojoj njihovoj osobenosti: uvjete pod kojima su se pojavi-le, oblike u kojima su se nagomilavale i uzajamno ispreplele, pravila u skladu kojih se mijenjaju, diskontinuitete u njihovom razvoju. Područje navedenih stvari jeste upravo ono što imenujemo *arhivom*. Cilj je arheologije da tu arhivu podvrgne analizi." A to crnčenje pod snažnim intuitivnim snopom po "dokumentima barbarizma i kulture" odvelo ga je dotle da temeljito poljulja i uzdrma sve savremene uvriježene i uobražene predstave o ljudskom tijelu izručivanom kroz vascijelu povi-jest na milost i nemilost državi, kastama i klasama, klinikama i zatvorima, tijelu, tom zagonetnom

Jer "činjenica da filozofsko mišljenje ima historiju trebalo bi da nas iznenadi više nego što ono to čini. Na kraju jedne duge filozofske tradicije to nam izgleda tako očigledno da lako previđamo filozofsku zagonetku koju sadrži taj jednostavni iskaz... Za samu filozofiju, međutim, njena vlastita historičnost mora zadržati element skandaloznog." Tako započinje uvod Rüdiger Bubner u svoju *Savremenu njemačku filozofiju*. I pojačava taj nimalo dječije nevino skrivljeni dojam zapetljanosti retoričkim pitanjem "da li je svo moguće znanje o uslovljenom karakteru navodnih izraza uma u njihovom historijskom kontekstu i samo uslovljeno", pošto filozofija, oduvijek vjerena s istinom, svoju žeđ za njom isključivo utajaže raz/umom između maglovitih obala, obraslih gustim intelektualnim, kulturnim, civilizacijskim, religioznim i ideološko-političkim rastinjem, "tradicije" i tobož ili donekle "otvorenih horizonata" re/interpretiranja. Uprkos veličanstvenom amanetu misaonih zdanja, nasljeđu skrivenom iza tih neprobojnih pojasa, ostavštini časnih i plemenitih iluminiranja, ili upravo zbog toga - svih onih filozofskih svetaca, koji se nisu provukli u Marxov navigacijski kalendar poput Prometeja kao najotmjerenijeg među njima, kao i impresivne heraldike neutješne duhovne aristokracije, ništa ne košta promrmljati ispračajno - R. I. P.

* * *

To da je povijest "proroštvo unatrag" đavolska rabota donekle tačna, ne znači da nije obavezujuća opaska koju bi se smjelo ignorirati. A kako izgleda kad se đavo usnuo u detalju prene i zakadi taj prastari truizam? Kod hiperkinetičnih, minhauzenovski razuzdano maštovitih, tzv. zvrk-arheologa sasvim je dovoljno da nabasaju na odbačeni bubrežni kamenac veličine žira pa da učas rekonstruiraju *deep impact* planeta s meteorom i urarski precizno datiraju i k tome kartografski mapiraju područje drevnog sudara datirajući: jednog utorka, popodne, te i te prije Krista... Pronađu li izgubljeno gvozdeno puce, otpalo sa šinjela u maršu pješadije do bojišta na Somi, lako će oživjeti i upratiti tokove crnoberzijskih mešetarenja ili rasvijetliti očajničke pobude i uzroke dezerterstva Evrope u razvalinama na početku prve svjetske klanice, vjernije i temeljitije od Brochovih mjesečara Hugenau-a, Pazenova i Escha.⁸ Izgubljeno staklo, iščeprkano na

žarištu iracionalnog i racionalnog, mrcvarenom, slavljenom, oslobođanom i potčinjavanom, kažnjavanom i nadziranom civilizacijskim dostignućima tehnologija moći i iznova podvrgavanom sve sofisticiranijim represivnim društvenim mehanizmima.

8 Tu se da analoški uloviti jalovo mahnanje žalosne epistemologije jednog svijeta u kom, po Brochu, vlada "racionalnost iracionalnoga", u kojem "apsolutno racionalnom svijetu nema apsolutno racionalnog sistema vrijednosti, nema grešnika, najviše ako ima štetočina."; Herman Broch, *Mese-*

palanačkoj ledini, otpalo s naočala nekog namćorastog ćorkana, bit' će dovoljno da uputi na senzacionalno otkriće kako je na balkanskim prostorima s početka sedamnaestog stoljeća, kudikamo prije flamanskih majstora došlo do munjevitog razvoja teleskopa.

No, daleko opasnijom se nameće bjesomučna antropološka pomama recikliranja povijesnih fakata ne bi li se domoglo konačnih istina o uskrснуću socijalno-ideoloških nasljeđa i o drami svijesti koja oscilira između tragičnog i komičnog da bi se usidrila u njihovoj nerazmrsivoj prepletenosti – tragikomičnoj egzistenciji neiskorjenjivog "bujanja malograđanštine" i prateće bijede kao olakšavajuće okolnosti. Smije li se i može li se po pronađenim reliktima, katkad vješto miksane, nerijetko vulgarizirane i simplificirane, uglavnom loše probavljene ideologije i filozofije tipski rekonstruirati *epistemè* jedne epohe, a koja kolorira i profilira individualne svijesti i javno mnijenje tog vremena. Ukoliko se posegne za terminologijom IT-sfere i primijeni njen implodirajući smisao na bilo koje razdoblje koje o njoj nije niti moglo sanjati, onda bismo mogli progoniti neuhvatljivu poput magle civilizacijsku fluidnost i pratiti njeno podzemno meandriranje, ako izlučenja s duhovnog neba prevladavajućih mnijenja tretiramo kao *memove* u kojima mogu da sudjeluju svi, s manje ili više raskalašnom kreativnošću, upravo kako to čine u virtualnom svijetu, uzoholjeni plitkom igrom, mušičavo nepredvidivi savremeni ovisnici, svijetu rastvaranja čovjeka, svijetu kojem je rezignirano Levy-Stross skicirao primjerenu znanost koja bi ga proučavala – "entropologiju".

Foucault, tvrdokorno i istrajno skeptičan spram "korpusa saznanja", stoljećima razbacanih po humanističkim naukama, da bi izbjegao tu prejaku sintagmatsku oznaku, predlaže nešto kao "zbir različitih govora kojima je predmet čovjek", barem "u onome što je empirijsko kod njega", dakle, nepregledne konfiguracije i konstelacije veoma raspršenog pozitiviteta. Čak se francuski mislilac podsmijeva "antropološkom snu" nepouzdana odijeljenih racionaliteta da odgovore na pitanje *Was ist der Mensch?* Posrednička i univerzalistička nastojanja humanističkih znanosti u sferi strogo formaliziranog egzaktnog znanja smatra opasnim, štaviše, optužuje ih za neizbrisivo kompromitirajuću familijarnost s filozofskom refleksivnošću.

Vlasništvo i raspolaganje tijelom, razmjena i trgovina njime, najvidljivija je kroz civilizacijski tretman seksualnosti. U svim povijesnim epohama, na tom planu, ono je sramno strogo kontrolirano, kažnjavano, maltretirano, gušeno.⁹ Izlazi, očekivano ili ne, promatraju li se današnji režimi, da je Foucault profetski izričit u *Istoriji seksualnosti*, barem što se tiče posljednjeg trijumfalističkog globalnog stadija kapitalizma: "Seks nije onaj deo tela koji je buržoazija morala da obezvredi ili poništi kako bi nagnala na rad one kojima je vladala. Seks je onaj deo nje same koji ju je, više od svakog drugog, uznemiravao, zaokupljao, koji je zahtevao i dobijao njeno staranje, i koji je ona gajila s mešavinom užasa, radoznalosti, naslade i jeze."

Savremena sprega fanatično vjerskog, rigidno konzervativnog i neoliberalnog prozapadnog entuzijazma spram seksualnosti ugniježđena je u lice-mjernom socijalnom moralu kojim institucionalno neprikosnoveno vlada ekonomsko-politička moć, nadmoć koja u postkapitalističkom dobu ne preže ni pred čim da vrbuje, prisvoji, preotme, potkupi, upregne i unajmi bilo koje znanje, naročito ono koje se odmetnulo u fah-hermetičnost specijaliziranih disciplina. A kako volje, žudnje i želje za znanjem, pa i o seksualnosti, ne ponestaje niti kod znanosti humanističkih provenijencija, koje nisu niti mogu biti izuzete od ideološkog sluganskog posredovanja, to niti jedna od njih ne može biti nedužna u kontinuiranim javnim procesima "proizvodnje istine". A sve to također vrijedi i za sumnjiva i za svjesno previđena revaloriziranja i recikliranja društvenog nasljeđa.¹⁰

9 Francuski mislilac, pretresajući istorijske civilizacijske divergencije, odveć velikodušno amnestira od patološkog, kriminogenog, perverzno kineska, japanska, indijska, antička i islamska društva koja su tobože darivala sama sebi i njegovala izvjesnu *ars eroticu*, dok su zapadna beznadno odavno pripijena uz izvjesnu *scientia sexualis* unutar hrišćanskog ciničnog morala, osude, progona, zabrana, prezira i potiskivanja čulnosti. I bez bilo kakve profeminističke nazubljenosti letimičnim pogledom na položaj i ulogu žene u tim profinjnim upravljanjima požudom i umijećima užitka ta generalizacijska zamka sama od sebe bi se rasahla.

10 Foucault nije dosanjao dan kad se "u drugoj nekoj ekonomiji tela i zadovoljstva, uopšte više neće shvatati kako su lukavstva seksualnosti, i vlasti koja leži u osnovi njenog mehanizma, uspela da nas toj strogoj monarhiji seksa podvrgnu do te mere da nas posvete beskonačnom zadatku da provajujemo u njegovu tajnu i da od te seni iznuđujemo najistinitija priznanja... Ironija tog mehanizma: ona nas navodi na to da poverujemo kako je posredi naše "oslobođenje". Mi, danas, pak, kad god da se trgnemo iz R.E.M. faze savremenosti sumorno ćemo spoznati da su prilike, čak i za naivna uvjerenja o "našem oslobođenju", nepovratno propuštene. Ne samo oslobođenju od mehanizma seksa nego mehanizma cjelokupne egzistencije.

U svom arheološkom mukotrpnom istraživanju da namakne kakve takve izvjesnosti naučnoj usredsređenosti Foucault će priznati kako se zainatio da nastavi, bez obzira na konačni ishod svog poduhvata, da istoriju oslobodi, prevashodno, "transcendentalnog narcizma", te da se ona isključivo prati i "analizira u svom diskontinuitetu" koji ama baš nikakva teleologija ne bi podjarmila, da joj "omoguću da se odvija u svojoj bezimnosti" bez uplitanja "transcendentalnog konstituiranja" koji bi "nametao neki oblik subjekta", da se "sagleda u jednoj rasutosti koju nikakav prethodni horizont ne bi mogao zatvoriti", naposljetku da se "otvori jednoj vremenitosti koja ne bi obećavala povratak nikakvog praskozorja".

Najzad, poslušajmo tu zaključnu rafiniranu muzikalnost komponiranja konfuzije koja ispunjava i odzvanja prostorima slojevitih odnosa egzaktnih, pa i onih humanističkih, znanosti i žuđenog znanja: "... istoriju je trebalo osloboditi tog kruga izgubljenog i ponovno nađenog porijekla u koji je ona bila uhvaćena; trebalo je pokazati da historija misli ne može imati tu otkroviteljsku ulogu transcendentalnog momenta koju racionalna mehanika više nema od Kanta, niti matematički idealiteti imaju od Husserla, niti značenja opažajnog svijeta od Merleau-Ponty-ja, uprkos naporima koje su oni činili da ga otkriju." Jer, slijedi melanholična kadenca pred pretpostavljenim ili proniknutim prigovorima mimikrijskog guranja glave u pijesak: "Diskurs nije život – njegovo vrijeme nije vaše vrijeme, u njemu se nećete izmiriti s smrću. Sasvim je moguće da ste vi ubili Boga pod teretom svega onoga što ste rekli, ali nemojte misliti da ćete od svega onoga što kažete načiniti čovjeka koji će živjeti duže nego On."

Nesumnjivo, vapaju "koliko sžete je potrebno da bi se oživjela Kartagina" korespondira očajni napor da se personalizira presudni utjecaj i utvrdi svjetonazorski, moralni, običajni i civilizacijski obrazac po kome se vodi neko, još nepersonificiran iz zapuštene anonimnosti prije stropoštanja u provaliju fanatičnih kolektivnih zabluda i predrasuda. Prvi, glavom i bradom, svakako da može potjecati iz dominantnih filozofskih strujanja doba ili čak od fikcionalnih zavodjenja književnih gromada, dok drugi galantnom bezglavošću slijeđenja podmiruje visoku cijenu istorijskih previranja. Još je Jean Paul bio crnoromantični zagovornik i propovjednik tog iz savremene perspektive nevinog svijeta: "Ko o rađanju budućnosti sudi prema svojim sopstvenim bo-

lovima poslije poroda, jednak je ratniku koji plod rata i zaključivanje mira poslije rata cijeni prema svojoj vlastitoj rani." Sijaset je srodnih sentencioznih formulacija o prevalenciji nadolazećeg, budućeg posijano po povijesti, a nemalo njih, dušebrižnički profetskih, zaudara po mizantropskoj teologiji. Uostalom stoljećima se filozofija otimala iz teološkog davljeničkog zagrljaja i iskradala iz mrzle sjene perenijalnog mišljenja da bi se jednom raskovana parazitski lijepila na rep egzaktnih znanosti, naročito onih koje su hirovito svakog trena mogle iskoračiti u metafizičku eteričnost i kontemplativne ekstrapolacije. Njene srodnice sociologija i psihologija niti izbliza mučno nisu se morale oslobađati nje, ali su se čestit period natezale s đavolom oko preuzimanja resora. Kako suptilno je protjecala ta primopredaja, znana kao *Das Es soll Ich werden*, između ostalog, p.e., mogu posvjedočiti Strindbergove drame, ne manje njegov biografski kreativno-istraživački pustolovni nerv, kao i Foucaultova temeljita prekapanja po istoriji društveno-represivnog tretiranja ludila. Dotle je umjetnost, književnost u prvom redu, uporno iznova izlazila hrabro iz neutješne slobode dvorske lude uvijek nudeći još jednu, egzistencijalno nasušnu, sasvim novu dozu laudanum-katarzičnosti, čak i kad su već odavna kraljevski dvorci i tronovi tiranske svemoći, otežali do oronulosti svratišta, pod opsadom turističkih znatiželjnih guzica.

Od interpretativnih bludničenja nad pojmom Boga gora su samo intelektualna posredovanja smisla povijesnih zbivanja. Pogotovu sumanuto meandrirajućeg smisla. Posebno u travestiranim stanjima kad povijesni tok neprimjetno prelazi u ideološki krvotok. I to u prijelomnim vremenima dramatičnih istorijskih zbivanja kad se, kako Ralf Dahrendorf veli, veoma teško odoljeva "iskušenjima neslobode" i kad upravo stupaju na scenu i djeluju javni intelektualci – "koje možemo opisati kao *movers* i *shakers*, one koji vidljivo i upečatljivo pokreću i mijenjaju okolnosti našeg vremena". Dvadeseto stoljeće obilovalo je takvim prekretnicama čijem nesretnom zovu su se i odazivali u vremenima tragičnih iskušenja. U napastima nacizma, fašizma i staljinizma oni dušebriže za nepojmljivu udrobljenost povijesnih događanja i time lakšu probavljivost običnim smrtnicima sablažnjivih i mračnjačkih ciljeva tih fatalističkih i iracionalno-mističnih ideologija. U zacarenoj društvenoj histeriji i šizoidnosti sredstva za horror-ciljeve nisu samo opravdavana već i izmišljena, što razloge intelektualne privučenosti i lojalnosti njima čini nevažnim: svejedno, je li posrijedi bila ujarmljenost ili unajmljenost morbidno represivnim

režimima, ostrašćenost, strah, patos, neznanje, patologija, zaslijepljenost, karakterna mizerija...jer, na koncu, nagomilani užas briše uzroke koji bi bili analitično objašnjivi, zdravom razumu shvatljivi i prihvatljivi.

U posthistorijskom periodu globalne atomiziranosti društava koji istražava izgleda da što su bila ekstremnija minula iskustva to su manji izgledi da *istorijska svijest* izraste u *svijest o povijesti*. Naprotiv, ako su iskušenja neslobode proteklog stoljeća za javne intelektualce ustupila prostor ne manje turbulentnom razdoblju iskušenja slobode u tzv. normalnim okolnostima promoviranja i instaliranja univerzalnih vrijednosti kad sumnjivo i preuranjeno trijumfiraju civil society, barem na Zapadu, što god on zahvatao van svojih uvriježenih civilizacijsko-kulturnih međa, onda bi se dalo ustvrditi da se famozna *svijest o povijesti*, obrnutim slijedom, ali znatno brže i efikasnije, iznova prepredeno rastače u *povijesnu svijest*, katkad u nečujnim, katkad u burnim istorijskim kretanjima.¹¹ Uloga, domena i utjecaj javnih intelektualaca, bivali oni ugroženi soj, cinično deziluzionirani, postepeno iščezavali, saobražavali se novim komunikacionim tehnologijama ili, u što god da mu drago da su mutirali, zadobile su drugačiju strategiju. Pri tome je svejedno čime je temeljito fragmentirani kvaziliberalni svijet opčinjen, ponesen i revnosno obuzet: reakcionarnim recikliranjem mitova nacije, vjere, vođe, u koje je zdušno umakana i marinirana jedna od, po Saidu, naizlizanijih kategorija posljednjih desetljeća dvadesetog vijeka – identitet –, potom Dahrendorfovim "puzajućim autoritarizmom" unutar konformistički zadrijemale slobode "novog tehno-emancipatorskog prosvjetiteljstva", blaženom tupošću građanstva iz welfare unija, zonama sumraka zaboravljenih ratova, kriznim žarištima civilizacijskih raskolnih hantingtonovskih nepomirljivosti, fundamentalističkim terorom...

Nakumljeni ili neoznačeni, ti podmukli procesi teku, uglavnom ili nipošto nisu plod "uplašene mašte", nego žalosna svjedočanstva nečega što nadire i nabire se neočekivano, svugdje moguće ponovno, a što Svetlana Aleksijević,

11 Bijeda izgovora za grijehе svrstavanja u tabore mračnjačkih ideologija, kako bi se lakše pravdale i podnijele sve "ružne, nepravedne i neljudske stvari" nepromijenjena je od zlosretne 1933. i dolaska nacista na vlast. Na što se svodi Dahrendorf to neuvijeno slikovito prokazuje: "Moraš razbiti jaje da bi napravio omet: suputnici i *fellow travelers* uvijek su rado koristili taj kvaziargument."; *Dossier: Intelektualci*, "Intelektualci u doba iskušenja", *Europski glasnik* XI, Zagreb 2006. str. 99, s njemačkog jezika prevela Sabine Marić

s pozamašnim, lako dokazivim pokrićem, zove "rabljeno doba". Nedvojbeno su velika imena podlijegala napastima totalitarizma, ali su isto tako opusi velikih imena bili mete kako onih velikih, češće onih mediokritetskih, epigonskih mjesečarenja po filozofiji povijesti i umjetnosti kako bi se prokrustovskim postupcima i pristupima dočepalo ideološki upotrebljivih jamstava za restauraciju nehumanih poredaka. Zašto? Decidan odgovor pronalazimo kod Edwarda Saida: "Barem nakon Nietzschea pisanje povijesti i akumulacija pamćenja na mnoge načine se drži jednim od esencijalnih temelja moći, predvodi njezine strategije i zacrtava njezin progres...Sada su potrebne detoksinirane, trezvene povijesti, koje će učiniti evidentnim višestrukost i složenost povijesti, bez nametanja zaključaka kako se povijest bezlično kreće prema naprijed, i to samo u skladu sa zakonima koje postavljaju božanstva ili moćnici."¹² A upravo je intelektualni intervencionizam pred drugi svjetski rat, koji je gotovo istovremeno zaigrao manihejski rulet na totalitarno obojeno crveno i crno, po načelu najrigidnije diskriminacije i antisemitizma, najtvrdokornije halucinirao masovno prihvaćene isključive moralne izbore.

Pa ako je i proizašlo ili se samo tako slučajilo da "čitavo pomračenje svijeta ne može doseći svjetlost bitka",¹³ onda je ta, uz povijesno nepojmljivo plaćenu cijenu, iskamčena spoznaja osvijetljena upravo sudjelovanjem u njegovom pomračenju i, djelomice, ne može niti katalogizacija i indeksiranje izdaje, kukavičluka, kvarnosti, stigmatizacija i žigosanje intelektualnog bankrotstva naspram onih rijetkih, prometejski nepokolebljivih duhova, Dahrendorfovih bezuslovno slobodoljubivih 'erazmovaca', biti bog zna kako pošteđena i izvedena podaleko od ponora manihejstva: prijatelj – neprijatelj.¹⁴ Stoga, *apropo* intelektualne duboke rane i drame, Regis Debray izvlači i zauzima nepobitan stav: "Univerzalnost Istinitoga pokazuje se otpornijom na rok nego univerzalnost Pravednoga, ali naša su djela i naša slika prešla pod jurisdik-

12 "Javna uloga pisaca i intelektualaca"; *Europski glasnik* XI, Zagreb 2006., str. 246., s engleskog preveo Miloš Đurđević

13 "Die Verdüsterung der Welt erreicht nie das Licht des Seyns.", M. Heidegger, *Aus der Erfahrung des Denkens*, Günther Neske Pfullingen 1954.

14 Ledi krv u žilama to kako je "čovjek od pastira bitka, susjeda bitka" mesijanski svečano preporučeni i zagovaranim žargonom autentičnosti u dva koraka prevalio put i postao "čovjek - ideologija neljudskosti", pošto, očito, valjda i opetovano je obećano, kako "filozofski rad nije nastrano zanimanje nekog osobenjaka. On pripada radu seljaka." Adorno dodaje toj uzvišenoj i "nezamjenjivoj alemansko-švapskoj autohtonosti" marširajući ton posprdnosti: "Bilo bi poželjno čuti što seljaci o tome misle." Bilo je to slavno doba kad se čisto filozofiranje razlikuje od zagušljivog brbljanja.

ciju "flasha". Prvi je pokret postao dobar, više nema drugog." Debray svoje uvjerenje u "Krivulji jednog stoljeća" izvodi iz eseja *Les temps, les idées, les hommes* Emmanuela Berla pozivajući se na njegovu minucioznu primjedbu o tome kako je Roger Martin du Gard umjesto da se kocka razriješio zagonetku Dreyfusove afere. I citira Berlovu jezgrovitu višeznačnu analizu: "Bio je od onih koji se pitaju: 'Je li Dreyfus kriv ili nevin?'" A ne: Je li bolje biti draj-fusovac ili antidrajfusovac? *Vrsta koja je uvijek bila malobrojna* i sve manje i manje teži to postati...Kad su Dreyfusove pristalice htjele osnovati *Uniju za pravdu* jedan od njih im je savjetovao da skromnije prihvate ime *Unija za istinu*. Zato jer se može dvojiti o onome što je pravedno, ali ne o onome što je istinito. Neko djelo, u Kini za osudu, može biti dopušteno u Europi...Ali onaj tko nije počino djelo za koje ga se optužuje naziva se nevinim na svim jezicima, u Europi i u Kini."

Po svoj prilici nisu tako avanturistički nezasito bizarna otiskivanja i tra-ganja za suludim faktičnostima državno-društvenih represivnih sistema koja nevjerojatno nalikuju fikcionalnoj monstruočnoj napravi iz Kafkine *Kažnje-ničke kolonije*. Upravo kao što niti su iščezli niti su bogomdano komplemen-tarno usklađeni Debray-evi kriteriji pravednosti i istinitosti, primijenjeni na intelektualna zastranjenja. Baš kao što nikada ne znači da bi sve one ogrezle, zaludene, trapave, ostrašćene u patološkim ideologijama, bili oni obavijeni oblakom autističnosti ili hipnotizirani unutar stada, kad-tad moglo odvesti doslovno iza rešetaka. Ponajčešće tek u sramnu napuštenost ili samoizabranu izoliranost okajavanja grijeha počinjenih zbog nagodbi s kriminogenim re-presivnim režimima. No ništa nesavladivo. Olovno breme krivice može da se iskupljuje i iscjeljuje, između ostalog, piljenjem trupaca u jesenskom smiraju pokraj planinske kolibe, budući na utješnim *poljskim* i *šumskim stazama* ned-vosmisleno, "samoća posjeduje iskonsku moć da nas ne osamljuje, nego čitav opstanak izbacuje u široku blizinu biti svih stvari."¹⁵

Više od dva milenija povlači se propovjedno cviljenje o tome kome, kad i kako često se čuje škripa zarđalih rajskih vrata. Teokratske klike, koje su u svoje tabore novačile koga god da im se prohtije, osvojile su i zauvijek zauze-

15 Deset godina prije dolaska nacista na vlast, 1923., na švarcvaldskom čarobnom gorju Todt-naum-berg, kako svjedoči "slavna" fotografija, Heidegger i Gadamer uvježbavali su upravo takvu ezoterič-nu terapiju.

le ogromni meditativno-interpretativni prostor između neprozirnih dubina minulog i nemuštog svoda nadolazećeg. Recepcijskom pak manevarskom prostoru unezvjerene pastve, kao i kod ideoloških mahnitosti, dopao je onaj između nakovnja prošlog i čekića budućeg. Kako ta građanska, aktivistički vitalna, pokornost sljedbenika Knjige besprijekorno šljaka u "sjenci" posljednjeg abrahamovskog ogranka od tri, tobož ista, Boga, u šiitskoj varijanti ajatolahove baštine, zorno predočava film *There is no Evel* Iranca Mohammada Rasoulofa.

Naime, protječe u tjeskobnom spokojstvu jednog užasavajućeg komoditeta u represivnom sistemu, u onome što je Marcuse davno okrstio *represivnom tolerancijom*, a na koju se pristaje, kao i uvijek, s nezamislivom lakoćom. U prvoj od četiri priče, uzorni građanin, tri u jedan, muž, otac, sin, zapleten u dražesno blisko sivilo svakodnevnog, zapravo, zdravo za gotovo, preuzima i prijanja uz okrutno pravo oduzimanja života, velikodušno dodijeljeno od režima mula kao ekskluzivni dar svirepo istumačenog i posredovanog Boga. Ta povlaštena svemoćna svita nesumnjivo poznaje i mistično stoto, rezervirano za ahiret, od 99 lijepih Allahovih imena, među kojima su, s onu stranu islama à la carte, kako to sarkastično zapaža Onfray, "onaj koji unižava - Al Muhill; onaj koji šalje u smrt - Al Mumit; osvjetnik - Al Muntakim; onaj koji može nauditi osobama koje ga vređaju - Al Darr?" Vjerski zadrta klika nepogrešivo vođena bolesnom *hipermoralnošću* Allahove volje ne škrtari s njegovom distribucijom milosti. I više nego što bilo ko, ne samo Onfray, sluti kao "čudan način primjene milosrđa". Ne samo što je konzekventno proistekla melanholija neutješna, nego je i krajnje nepoučna kod svih interpretativnih promašaja, krivotvorenja i zabluda *apropo* Moći i Autoriteta, baš kao i kod na njima građenih odluka i provedenih činova intelektualnih posrtanja i građanskih hipnotiziranih lojalnosti njima.¹⁶

16 Dahrendorf neće niti Hannah Arendt "prešutjeti" njen kontradiktorni odnos prema Heideggeru. Kao da je štokholmski sindrom zapravo virus, kudikamo stariji od duševnog fenomena, i da do neprepoznatljivosti znatno i nepredvidivo mutira: Filozofkinja koja je uvjeren da svijet nije nastanjen apstraktnim Čovjekom nego konkretnim ljudima i koja je temeljito razobličila totalitarizam, sablazan i banalnost Zla u pismu Jaspersu iz 1946. bez etičkog kolebanja o Heideggerovoj podloj ulozi u uklanjanju njegova učitelja Husserla s univerziteta i akademskog života piše: "Budući da znam da je zbog tog pisma i Heideggerova potpisa Husserl bio skoro ubijen, ne mogu ništa drugo misliti nego da je Heidegger potencijalni ubojica." Kako se od čvrste osuđujuće formulacije napreduje do amnestirajuće, čak beatificirajuće ima li se u vidu težina intelektualnog grijeha Dahrendorf podastire nepobitne činjenice: "Dva desetljeća kasnije, na Heideggerov 80. rođendan, u govoru

Upravo tako u prvim kadrovima zatičemo Rasoulofovog sredovječnog džihadistu banalnog svakodnevlja, gospodina Hešmata, kako iz noćne šihte i utovarenog sljedovanja riže izlazi iz podzemlja i vozi se u novi dan. Stiže komšijskoj dječici spasiti zaglavljenu mačku u podzemnoj garaži, pokupi suprugu i kćerku, u autu čavrljaju pretresajući sitne brige, potom bezbrižno u shoppingu gutaju sve raspoložive blagodeti *McWorlda*, obilaze bolesnu majku, onda fino situirani gospodin ide na počinak, nakon zasluženog odmora tušira se i odlazi u još jednu rutinsku noćnu smjenu. Tamo, u komornom sobičku sebi spravlja čaj, povremeno pogleda na svjetleću signalnu tablu, odjedanput se primiče zidu, pritišće dugme, odškrine okno, mehanizam besprijekorno radi: mi gledamo grčenje i trzaje stopala obješenih osuđenika koji mokre posljednji put... Kinematografske slike – pohvale savjesnoj građanskoj dosljednosti su, u međuvremenu, dosegle takvu razinu prepredene pomirenosti s mračnjačkim sistemom da bi mogle i Foucaulta, skupa s njegovim oduševljenjem islamskom revolucijom iz 1978. i njenom navodnom "političkom duhovnošću",¹⁷ u grobu okretati kao na ražnju.

Izvorna i učitana, investirana metaforičnost, neuklonjiva dvosmislenost i višeznačnost koja prokapava iz konteksta nasljeđa, uz mutnu pretpostavku kako su se između Misli, Riječi i Djela uselili ponori, stvara izvanredne prilike za hermeneutički egzibicionizam. Čak ti odroni zadobijaju svoju vlastitu povijesnost i jezik, pa se na njima temelje i izgrađuju smjela premošćavanja. Po Gadameru hermeneutika polaže pravo na univerzalnost jer "ona zasniva to pravo na činjenici da razumijevanje i tumačenje ne znače prvenstveno i izvorno metodički obučeni pristup tekstovima, već je to oblik u kome se postiže društveni život čovjeka – onaj život koji je u svojoj krajnjoj formalizaciji jezička zajednica." U pregledu *savremene njemačke filozofije* Rüdiger Bub-

Hannah Arendt to je zvučalo posve drukčije: "Sada znamo svi da je Heidegger jedanput podlegao iskušenju da mijenja svoje prebivalište (želi reći svoju poziciju) i uključi se u svijet ljudskih događaja." Retorički veoma galantno izmireno paktiranje s demonskim dostojno jednog kontroverznog sveca.; R. Dahrendorf, "Intelektualci u doba iskušenja", *Europski glasnik* XI, Zagreb 2006. str. 102, s njemačkog jezika prevela Sabine Marić

17 "Stvarno se ne može ostati ravnodušan nad stranicama koje on posvećuje ajatolahu kao nadi iranskog naroda, povratku spiritualnog u politiku – što ga, čini se, raduje – ukidanju sramnog (šahovog) režima o kojem on lucidno i informisano piše, rađanju otpora mondijalizaciji od strane islama – gdje jasno predviđa predstojeće zaloge.... Da onaj koji te godine radi na College de France na rađanju biomoći može biti izvrstan u analizi tekstova, ali istovremeno grešiti u analizi činjenica, eto šta interesuje istoriju filozofije."; Michel Onfray, *Ateološka rasprava*, Rad Beograd 2005., s francuskog prevela Dana Milošević, str. 292

nera ta formulacija koja potječe iz Gadamerova kapitalna djela *Istina i metoda* navodi da logično zaključi da iz "ove premise dalje slijedi obaveza da se hermeneutika mora prenijeti na područje *praktične filozofije*."¹⁸ U šizofreno ubrzano savremeno doba zarazne sklonosti da se još ono jučerašnje otpisuje kao tradicija, svježina njenih spoznajnih strujanja zahvaljujući polemičkom rivalstvu, komunikacionom divljaštvu, ne dijaloškom partnerstvu, pri razumijevanju i tumačenju cjelokupnog nasljeđa, pa i onog umjetnosti i filozofije, učas postaje čudovišno zagušljiva. Stoga Gadamerov vapaj zjapi neuslišen, danas kao i u vrijeme nastanka: "Iskustvo umjetnosti se ne smije satjerati u neobaveznost estetske svijesti. Ovaj negativni uvid pozitivno znači: umjetnost je spoznaja, a iskustvo umjetničkog djela omogućava da sudjelujemo u ovoj spoznaji."

Njegov filozofski saputnik Heidegger, u "knjižici poetsko-filozofskih gnoma", kako Adorno pribija tu zbirku naslovljenu *Aus der Erfahrung des Denkens* prelijeva usiljenu tajanstvenost proročanskog iskaza s prasmislom iskona i predaje, zamršeno prije nego prepleteno fragmentarno pjesničkog hermetizma s filozofskom kriptogramnošću, čestito inficiran njima. Adorno nema sluha za tu blagosiljanu i slavljenu "raskoš jednostavnog" jer je u prizvanoj kategoriji *jednostavnosti prenapadno prisutna revnost da se povijesna zaostalost prožme sudbonosnom tragikom nečeg višeg, i to titra u nečujnom identificiranju arhaičnog i autentičnog*.

Kad s planinskih obronaka razbacana stada zvone na sutonsku molitvu, djetlići neumorno telegrafiraju o pravom času za filozofska pitanja, žubori potoka zaglušuju treću najopasniju prijetnju po mišljenje – brbljanje, u kolibi pokraj peći utaborene lule dime svečanu šutljivost, iz spokojstva bezdane pravadnine nadire smisao raznošen vjetrom koji zakrivljuje ono još-nepriispjelo, nadolazeće "što nas sustiže" prevaljujući usudni put od pastira i goniča bitka do onog najprisnijeg - njegova susjedstva, s onu stranu gospodarenja njime... Adorno je neumoljiv: "Heidegger nije matador takve politike žargonu... Ipak čim olabavi dobrovoljna samokontrola on zapada u žargon s takvom provincijalnošću koja se ne može opravdati time što samu sebe tematizira."¹⁹

18 R. Bubner, *Savremena njemačka filozofija*, Plato Beograd 2001., s engleskog jezika izdanja Cambridge University Press iz 1979. prevela Vesna Todorović, str. 63, 64

19 Th. Adorno, *Žargon autentičnosti – o njemačkoj ideologiji*, Nolit Beograd 1978., str. 97, s njemačkog preveo Davor Rodin

I kao što je nesporno "okultizam metafizika glupaka" korisna da ne ispadnu iz "jezive svakodnevnice jer su kao nepopravljivi realisti kod kuće, smisao na kome se krijepe biva ujednačen sa smislom od kojeg bježe".²⁰ Stoga nije nezamislivo, nepravedno još manje, predstaviti kako negdje u nekoj latinoameričkoj zabiti neki odbjegli nacista dok čami uzdajući se u obećavajući napredak plastične hirurgije iz noći u noć ponire u mističnu knjižicu "nezamjenjive alemansko-švapske autohtonosti" pod diskretnim svjetlom lampe načinjene od ljudske kože.

20 Th. Adorno, *Minima moralia, refleksije iz oštećenog života*, "Veselin Masleša" sarajevo 1987., str. 242, s njemačkog jezika preveo Aleksa Buha